

Reinjan Mulder

Bij de presentatie van *Onze Oom*

De roman *Onze Oom* die wij hier vanmiddag presenteren markeert een breukpunt in het oeuvre van Arnon Grunberg. Wanneer de literatuurprofessoren in Nederland, Duitsland, Frankrijk en, wie weet, ook in Amerika, later al zijn boeken aan een nadere analyse zullen onderwerpen, zullen ze zeggen: 'Ja, met *Onze Oom* heeft Grunberg duidelijk een nieuwe richting ingeslagen'.

Nu is dat natuurlijk geen nieuws waar je heden ten dage goed mee aan kunt komen. Want wie goed leest, en wie van ons leest er niet goed wanneer het om Arnon Grunberg gaat, weet dat elk nieuw boek van hem een breukpunt markeert.

Desondanks durf ik vanmiddag de stelling aan dat Arnon Grunberg met *Onze Oom* opnieuw als schrijver debuteert. U heeft het boek misschien nog niet gelezen, daarom som ik vast een paar makkelijk waar te nemen verschillen op met eerdere boeken.

Om te beginnen is *Onze Oom* dikker dan het oudere werk. Het kwantitatieve verschil. Dat is op zichzelf geen groot nieuws. Ook *De Joodse Messias*, het vorige boek van Grunberg dat ik ten doop mocht houden, in de achterkamer van snackbar Jeruzalem aan de Haarlemmerstraat, dat was wel wat makkelijker te vinden dan Eupen, ook dat vorige boek was een stuk dikker dan het oudere werk.

Een ander verschil dan. *Onze oom* is een on-Nederlands boek. Er komt, anders dan bijvoorbeeld in *Het aapje dat geluk pakt*, geen Nederlander in de roman voor, sterker nog: de hoofdpersonen weten dit keer vermoedelijk niet eens waar Nederland ligt.

En: het heeft dit keer niets autobiografisch. Het verhaal speelt zich naar alle waarschijnlijkheid niet alleen een paar duizend kilometer van Nederland af, er is ook geen hoofdpersoon die bepaalde trekken met de schrijver gemeen heeft, zoals in *Blauwe Maandagen* en *Figuranten*, en misschien ook wel in *De Asielzoeker*. (En dan heb ik het nog maar even niet over Hofmeester, de voor mij o zo herkenbare hoofdpersoon uit Arnons laatste roman, *Tirza*.)

En dan, een vierde verschil, *Onze Oom* is veel complexer dan we tot nu toe gewend waren. Dat heeft er vooral mee te maken dat er, anders dan in eerdere boeken, niet meer één duidelijke hoofdpersoon is. Zijn er eigenlijk nog wel hoofdpersonen? Is het de majoor? Is het het meisje Lina. De theatrale boze stiefmoeder, Paloma? Tot over de helft van het boek blijven we in spanning. En dan nog komen er af en toe nog weer nieuwe personages het toneel op, die het in zich hebben hoofdpersoon te

worden. Zo zit daar plotseling in de mijnen Onze Oom. En wat te denken van De Dirigent, aan wie naar mijn idee een van de psychologisch het meest uitgewerkte portretten in het boek is gewijd.

Tot slot wil ik nog een vijfde, een laatste verschil noemen. *Onze Oom* is, het stond ook al in NRC Handelsblad gisteren, een militaire roman. Nederlands eerste oorlogsroman sinds vijftig jaar. Een roman uit het frontgebied.

Net zoals Ernest Hemingway ooit naar de oevers van de Isonzo trok, waar in de ravijnen rondom het plaatsje Kobarid, tijdens de eerste wereldoorlog tienduizenden soldaten in kou en sneeuw het leven lieten, en zoals hij later ook nog eens naar Spanje zou gaan, om in de burgeroorlog inspiratie op te doen voor zijn klassieke romans, zo heeft Arnon Grunberg zich de afgelopen jaren, let wel: als enige Nederlandse romanschrijver naar de slagvelden begeven waar anno nu de toekomst van onze wereld wordt bepaald. Niet om de sensatie, maar om aan den lijve mee te maken wat het is, schietschijf te zijn voor de ideologisch bevlogen jongeren van onze tijd.

Dat engagement, want zo mag je het wel noemen, heeft zijn schrijverschap geen kwaad gedaan.

Zo, met deze woorden, had ik mijn inleiding naar een mooi en optimistisch einde kunnen brengen, en dat had ik misschien ook wel gedaan, als ik niet halverwege het traject dat moet worden afgelegd bij het schrijven en redigeren van een boek als dit tot de conclusie kwam, dat ik net zo goed, wat zeg ik, dat ik misschien zelfs beter het omgekeerde zou kunnen poneren bij deze presentatie.

Dat zal ik vanaf nu dan ook nog maar even doen.

Waar het op neer komt is dat *Onze oom* een sterk autobiografisch boek is.

In Nederland wordt er ten onrechte vaak vanuit gegaan dat een boek autobiografisch is als de hoofdpersoon op de schrijver lijkt, of, kijk naar *Tirza*, als de hoofdpersoon in het huis woont waar de schrijver lange tijd heeft vertoefd.

Behalve autobiografisch naar personages kan een boek echter ook autobiografisch zijn naar thematiek. En in dat opzicht is *Onze Oom* misschien wel het meest autobiografische boek dat Arnon Grunberg ooit schreef.

Zijn meest autobiografische boek tot nu toe.

Ziet u de advertenties al?

Misschien hebben sommigen van u de documentaire gezien die Paul Rosenmöller een paar jaar terug voor de IKON maakte. In die documentaire reist de interviewer, samen met Arnon Grunberg naar Auschwitz, waar moeizaam, stukje bij beetje het verhaal van Grunbergs

moeder wordt verteld, een moeder die, u weet het ongetwijfeld, aan het eind van de oorlog in Auschwitz was terecht gekomen.

Meer over die zwarte episode vertelt Arnons moeder zelf in het prachtige interview dat Mark Schaevers een paar jaar geleden voor *Humo* met haar maakte, en dat, voor zover ik weet, vreemd genoeg nog nooit in Nederland is verschenen.

In die twee documenten, de film van de IKON en het interview van Schaevers, komt als belangrijk motief naar voren dat iemand die eenmaal het concentratiekamp heeft overleefd, alleen nog maar toelagen kan geven. Je tijd is al lang om, het concert is uit. De balans is opgemaakt. Je had er eigenlijk al lang niet meer moeten zijn.

Alles wat er in het leven nog aan aardigs gebeurt, wordt onwerkelijk. Hors concours. Alsof het niet voor jou was bedoeld.

Dat zelfde gebeurt, beste toehoorders, in *Onze Oom* met Lina, het meisje dat misschien toch wel als *de* hoofdpersoon van het boek moet worden beschouwd. Ze is al aanwezig in de eerste regel, en ik zeg denk ik niet te veel, als ik u al vertel dat ze ook nog in de laatste alinea's een indrukwekkende hoofdrol speelt.

Ook Lina is een meisje dat er volgens de harde wetten van geschiedenis niet meer had horen te zijn. Ze is *letterlijk* ten dode opgeschreven: de kranten hebben haar al bij de dodelijke slachtoffers van de militaire acties vermeld.

En net als bij de overlevers van de Duitse concentratiekampen heeft ook Lina een beul die eigenlijk helemaal niets kwaads in de zin heeft. Was het maar een echte beul! Dan waren de verhoudingen duidelijk. Een opzichter van het rangeerterrein is het eerder. Een manager van de transportonderneming die, net als alle managers - ook in het boekenvak - alleen maar wat meer efficiëntie nastreeft, in iets wat hem zelf verder niet aangaat.

Een menselijke, al te menselijke *Schreibtischmoerder*.

Als je dit eenmaal hebt gezien is het niet zo moeilijk om meer autobiografische elementen te ontdekken. Bijvoorbeeld in het moment dat Lina, de levende dode, de doodgewaande die inmiddels ook officieel is doodverklaard, toch nog een levend kind ter wereld brengt.

We weten inmiddels al uit andere literatuur hoe het is om een leven te leven dat je eigenlijk niet meer was gegund. Maar weten we ook hoe het is om het kind te zijn van iemand die eigenlijk al jaren in het rijk der schimmen verblijft? Het kind van iemand die niet verder leven mocht.

Hoe het dit kind in het boek vergaat, zal ik hier niet verklappen, het behoort tot een van de meest adembenemende stukken in *Onze Oom*.

Ik wil u alleen het advies geven: als u het boek leest, denk dan niet alleen aan de bergen en pampa's van Zuid Amerika met zijn operette

majoors, die pechvogels blijken te zijn, met zijn overspelige luitenant-generaals, en met zijn verkouden kolonels, maar denk ook even aan Berlijn, en aan Amsterdam Zuid.

Het kan uw begrip van dit ‘onontkoombare boek’, ik citeer NRC Handelsblad, alleen nog maar meer ten goede komen.

Eupen, 27 september 2008